

Feministička ideologija kao izvor društvenih pokreta

Babić, Nika

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:347538>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Nika Babić

FEMINISTIČKA IDEOLOGIJA KAO IZVOR
DRUŠTVENIH POKRETA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof.dr.sc. Nino Žganec

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Pojam feminizma i organizacije društva	2
3. Prvi val ženskih pokreta	3
4. Drugi val ženskih pokreta	6
5. Treći val ženskih pokreta	9
6. Četvrti val ženskih pokreta.....	11
7. Ženski pokreti u Latinskoj Americi	12
8. Ženski pokreti u zemljama Azije i Bliskog Istoka	14
9. #METOO on-line pokret	16
10. Uloga socijalnog radnika u organizaciji društvenih pokreta	17
10.1. Socijalni radnik i aktivizam.....	17
10.2. Socijalni radnik u zajednici.....	18
10.3. Socijalni radnik u civilnom društvu	19
11. Zaključak.....	19
Literatura	20

Feministička ideologija kao izvor društvenih pokreta

Sažetak: Ovaj završni rad pruža sažet pregled u neke od najznačajnijih ženskih pokreta tijekom borbe za njihova prava. Kakve su društvene pokrete žene osnivale te na koje su načine ostvarivale svoja prava ključni su dio ovog preglednog rada. Integriraju se pojmovi organizacije zajednice te se feminizam pokušava objasniti unutar djelovanja socijalnog rada. Kritički osvrt na djelovanje socijalnih radnika također je tematika obrađena u ovome radu. Pokazani su oblici rada socijalnog radnika u struci, vezani sa radom u zajednici.

Ključne riječi: feminizam, društveni pokreti, socijalni rad, protesti

Feminist ideology as the source of social movements

Abstract: This undergraduate thesis gives an overview of some of the most significant women's movements during the struggle for their rights. What kind of social movements women founded, and in what ways they achieved their rights, are the key elements of this overview. Concepts of community organization are integrated within this work, and feminism is tried to be explained within the scope of social work. A critical review of the activities of social workers is also a topic covered in this paper. Types of communal social work are shown.

Key words: feminism, social movements, social work, protests

Izjava o izvornosti

Ja, Nika Babić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Nika Babić, v.r.

Datum: 28. kolovoza 2024. godine

1. Uvod

Female rage – ženski bijes, može se opisati kao pojam korišten za iznošenje negativnih emocija, ljutnje, tuge i bijesa žena koje stoljećima trpe sistematiziranu opresiju, nasilje i nepravdu te nejednak položaj u društvu naspram muškaraca. Iako je pojam relativno nedavno zavladao društvenim mrežama, opisuje stanje koje postoji stotinama godina unazad te bi se moglo reći kako je pojam ženskog bijesa upravo izvor svih ženskih pokreta za povećanje svojih prava. Želja za promjenom statusa u društvu ponukala je žene na okupljanje i zajedničku akciju prilikom čega ženski pokreti nastaju kao reakcija na krajnje poražavajuće i ponižavajuće postupanje prema ženama, a bijes kao pokretač događaja služi kao podsjetnik na uvjete u kojima žene žive i način na koji se prema njima odnose muškarci. Ženski bijes i želju za promjenom važno je pomno i profesionalno prikazati široj javnosti uz primjere i priloge koje opravdavaju postupke žena i to na onaj način koji će biti privlačan medijima, politici i običnim ljudima. U suprotnom, žene će se prikazivati kao *histerične*, nasilne osobe koje se ne može shvatiti ozbiljno (Heimberger, 2022.). Ženski pokreti vezani su uz stavove koji se pokrivaju pojmom feminizma, vođeni idejom kako ujedinjene žene mogu poboljšati svoj status, zavladatai svojim životom te dovesti do izjednačenja muškog i ženskog roda. Feminizam kao takav predstavlja ideju i želju za ukidanjem diskriminacije žena, borbu protiv seksizma te smanjenje muške dominacije kojom se smanjuju prilike za uspjeh žena u svakodnevnom životu (Mihaljević, 2016.).

Tijekom provođenja raznih ženskih pokreta, zanimljivo je promatrati razvoj zajedništva žena i organizaciju rada vezanu uz mijenjanje društvenog položaja. Povezivanje feminističke ideologije i organizacije zajednice nije teško. Dapače, kroz sve valove feminizma i promjena u pravima žena, dolazi do nekog oblika organizacije društva. Žene se okupljaju kako bi se izborile za svoja prava, dolazi do sustavnog sakupljanja osoba sa istim ciljevima, dolazi do protesta, demonstracija, širenja ideja i zahtjeva izvan primarne organizacije te dolazi do profesionalizacije osoba koje sudjeluju u pokretu. Vrlo je važno shvatiti ideju, izvor i želju određene skupine koja je počela zagovarati svoja prava. Što je prekretnica koja pokreće traženje boljeg života za sebe i druge, na koje načine će se postići najbolji rezultati te kako jasno i glasno

komunicirati želje i zahtjeve najvažnija su pitanja pravog, profesionalno osmišljenog društvenog pokreta.

2. Pojam feminizma i organizacije društva

Kako bi se pojam feminizma uopće pojavio, bilo je potrebno trpjeti godine pa i stoljeća podređenosti i opresije. Žene su bile (a negdje i još uvijek jesu) smatrane podređene muškarcu, najčešće svome mužu, zbog vjerovanja kako žena može ostvariti svoju ulogu jedino u privatnom, obiteljskom životu te je time „dobra“ samo za brak (Mihaljević, 2016.). Podređenost ženskog roda nešto je što se podrazumijevalo, nametalo pa čak i prisiljavalo krenuvši od religijskih uvjerenja do medijske propagande. Eva je nastala iz muškarčeva rebra, Eva je pojela zabranjeno voće i počinila prvi grijeh zbog kojeg svi sada ispaštamo. Adam je onaj sa jabučicom u grlu.

Feminizam, kako neki autori navode, nije samo usmjeren na položaj žena već pokušava urediti društvo kao cjelinu i ponuditi jednake mogućnosti muškarcima i ženama (Ferguson, 2017.). Oblikovan današnjicom, utemeljuje se na znanstvenim činjenicama i teorijama te dopušta obrazovanje i profesionalizaciju osoba koje vjeruju u ideologiju feminizma. Kako Ferguson navodi, feminizam okuplja ljude koji imaju jednake političke vrijednosti u njihovoj borbi za jednake mogućnosti žena, muškaraca pa i djece. Druge definicije feminizma tu ideologiju opisuju kao društveni pokret čija je ideja obrana protiv patrijarha i socijalne nejednakosti koji za rezultat imaju potlačivanje žena (Raina, 2017.) ili pak društveni, globalni pokret čiji je cilj osnaživanje ženskog spola kroz promjenu u položaju moći između spolova, oslobođenje ženske seksualnosti i reforme u društvu, pravnim propisima, osobnoj autonomiji itd. (Dietz, 2003.). Mnoge su definicije kojima se feminizam može opisati, ali u suštini su one istoga sadržaja. Prepoznaje se problem u društvu, prepoznaje se nadmoć i superiornost jednoga roda nad drugim te se prepoznaje želja i potreba za promjenom. Istinsko shvaćanje problematike rodne nejednakosti te gledanje na svijet iz kritičkog stajališta omogućuje ljudima, i ženama i muškarcima, da uvide nejednakosti na svakodnevnoj bazi. Govori mržnje koji su toliko normalizirani u svakodnevnom govoru, nasilje, šale i ismijavanje, smanjenje mogućnosti i nedopuštanje osobama da dožive svoj pun potencijal upravo su stvari koje su dovele

do razvoja feminizma i sva četiri vala feminističkih pokreta kojima su žene sustavno, direktno i asertivno zatraživale svoja prava. Uz to, skoro svaka definicija opisuje feminizam kao *pokret*, kao akciju i kao okupljanje ljudi koji zagovaraju prava žena. Društveni pokret definiramo kao oblik javnog i dobrovoljnog okupljanja ljudi koji su okupljeni oko jednog zajedničkog cilja to jest oko promjene trenutnog društvenog stanja (Spasić, 2003.) što se bez nedoumica može pripisati brojnim akcijama žena koje će biti opisane u ovome radu. Karakterizirani su zajedničkim shvaćanjem problema, međusobnim umrežavanjem, izazivanjem protivnika te trajnim djelovanjem (Tomić, 2009.). Upravo se te karakteristike mogu vidjeti i u djelovanju ženskih pokreta, koji su trajali godinama (koji *traju* godinama) i pokušavaju izazvati reakcije i protivnika i istomišljenika.

Najčešći razlog ženskih pokreta i akcija u povijesti i sada je nasilje nad ženama i općenito nezakonito ponašanje prema ženama (Basu, 2018.). Važna stavka bilo kojeg pokreta je osjećaj zajedništva i takozvani *kolektivni identitet*. Kolektivni identitet opisan je kao osjećaj zajedništva u interesima i iskustvima, a bitno je kako je taj pojam točno koristiti samo u skupinama koje prolaze kroz socijalne pokrete te time pokušavaju dobiti političku i društvenu moć (Taylor i Whittier, 2013.). Ženski pokreti najčešće gradualno rastu, započinju sa malom grupom „pobunjenica“ te se s vremenom brojevno povećavaju i pretvaraju u masovni pokret (Baldez, 2002.).

3. Prvi val ženskih pokreta

Začetak promjena u položaju žena, takozvani prvi val feminizma, podrazumijeva društvene promjene i organizacije koje započinju 1800-tih godina te traju do početka 20-ih godina prošloga stoljeća (Malinowska, 2020.). Prvi val feminizma najčešće se opisuje kao odgovor žena na političke probleme toga vremena gdje ratovi, industrijalizacija i opća nestabilnost svijeta nisu dopuštali ženama razvoj obrazovanja i poslova (Ograjšek Gorenjak, 2022.). Zahtjevi aktivistica u prvom valu bile su stvari koje se danas, barem u zapadnjačkom svijetu, smatraju potpuno normalnim. Teško je zamisliti kako netko danas u Republici Hrvatskoj ne bi imao zakonsko pravo prisustvovati sustavu obrazovanja, raditi i primati plaću ili posjedovati nekretnine. Upravo su to stvari za koje su se žene borile u prvome valu. Fokus je bio na smanjenju

pravnih prepreka pred ženskom samostalnošću, na omogućavanju školovanja i na jednakim radnim pravima u odnosu na muškarce (Ograjšek Gorenjak, 2022.). Smatra se kako je Deklaracija osjećaja iz 1848.godine, pisana prema uzoru na Deklaraciju nezavisnosti, zapravo preteča ženskih pokreta za pravo glasa. U njoj se prvi puta govori o vjerovanju kako su svi muškarci i žene jednaki te se zagovara za prestanak opresije nad ženama (Brown, 1993.). Kao preteče i začetnice ženskog pokreta te okupljene skupine žena u Sjedinjenim Američkim Državama, koje će se nazivati sufražetkinjama, smatraju se Lucy Stone, Susan B. Anthony i Elizabeth Cady Stanton (Vidaković, 2011.). Lucy Stone, 1868. godine u Bostonu, zajedno sa svojim suprugom te ostalim ženama aktivisticama osniva prvu organizaciju koja služi za borbu za pravo glasa ženama - *New England Woman Suffrage Association*. Godinu dana nakon toga, Susan B. Anthony i Elizabeth Cady Stanton osnivaju *National Woman Suffrage Association* kroz ideologiju kako treba ukinuti petnaesti amandman američkoga ustava te ukinuti pravo glasanja muškarcima crne rase i uvesti pravo glasa ženama. Tek 1890. Stone sakuplja udruge u jednu koja želi priznati 15. amandman te uvesti pravo glasa za žene, čime nastaje *National American Woman Suffrage Association* (Vidaković, 2011.). Organizacije kao takve predstavljale su formalno i uređeno društveno okupljanje, omogućavale su organizirani rad koji predstavlja aktualnu zainteresiranost članova te su predstavljale legitiman interes i želju za nastavkom ostvarivanja svojih ciljeva. Moglo bi se reći kako je to prvi korak u modelu političke i socijalne akcije, jer postoji želja za ostvarivanjem čvrste organizacije ili udruge putem koje će se moći mijenjati politička situacija.

Put ka dobivanju prava glasa nije bio jednostavan. Zbog sveopćeg položaja žena u tom razdoblju, bile su primorane intenzivno, konstantno i kalkulirano provoditi pokrete te prikazivati svoje želje javnosti i vlasti. Suфраžetkinje diljem svijeta morale su se podvrgnuti ekstremnim mjerama kako bi proširile svoju ideju i kako bi primorale vlast da promjeni zakone kojima ih se sputava. Upravo je dotadašnja slika žene kao mirne, podložne i submisivne imala velik utjecaj na shvaćanje i odgovor publike (muškaraca i vlasti). Agresivnost, ekstremnost, glasni prosvjedi i opiranje policiji – što je do tada bilo normalno ponašanje za muškarce – bili su toliko nespojivi sa očekivanjima od žena da su doveli vlasti do zaključka kako suфраžetkinje zaista žele veliku, ozbiljnu promjenu (Billington, 1982.). Tu se pojam militantnosti, odnosno nasilnog puta

donošenja promjene, najvjerojatnije prvi puta veže uz žene. Militantnost sufražetkinja bio je opisan nasilnim protestima, opiranjem od uhićenja, smatrano je muževnim, odbojnim ponašanjem koje nije primjereno ženama (Billington, 1982.). Od žena se očekivala ženstvenost, mirnoća i ugladenost čak i prilikom borbe za opća prava. Tako su sufražetkinje Ujedinjenog Kraljevstva vrlo dugo i intenzivno štrajkale glađu (Vidaković, 2011.). Štrajkom glađu pokušavalo se natjerati vlasti da ih se sluša i promijene zakoni, natjerati društvo da ih se čuje i stane na njihovu stranu. Bio je to ekstreman korak koji prikazuje očaj tadašnjih žena, prikazuje i dubinu želje za borbom te povezanost žena unutar svojih normalnih ili neformalnih organizacija. Prvi val broji najviše socijalnih protesta, koji su definirani kao akcije koje se javljaju kao krajnje agresivni postupci kojima se želi promijeniti stanje u zajednici, a proizlazi iz velikog nezadovoljstva i zajedničke želje za promjenom (Žganec, 2022.). Sufražetkinje su protestirale – mirno i nemirno, organizirale su marševe, pisale plakate i radile postere te su na različite načine pokušavale proširiti svoje ideje, a najveća promjena došla je zbog korištenja medija (Malinowska, 2020.). Ulaskom u pisanje časopisa i stvaranje letaka, žene su mogle raditi u, do tada, muško dominiranom prostoru te promijeniti kurs pisanja vijesti i poruke preusmjeriti i na žene (Malinowska, 2020.). To je omogućilo i štampanje prvog ženskog časopisa, 1849. godine u Sjedinjenim Američkim Državama *The Lily* u kojem je sadržaj pisan o ženama sa strane žena (Malinowska, 2020.). Jedna od bitnijih stvari diskutiranih u tome časopisu je razgovor (i dopuštenje) o tome da žene počnu nositi hlače umjesto suknji i haljina, što se možda danas čini ekstremno trivijalno, ali tada *The Lily* počinje biti medijski izvor ženskih problema, situacija i zagovaranja za promjene (Johnson, 2017.). Uz časopis *The Lily*, prije spomenuta Lucy Stone pokreće još jedan ženski časopis nazvan *Woman's Journal* čija je glavna zadaća bila raširiti čitateljima vijesti i sadržaj sufražetskih pokreta te tako pridobiti čim veći krug sljedbenika (Johnson, 2017.).

Iako su valovi feminizma najčešće bili fokusirani na zapadnjačke, razvijenije zemlje gdje je okupiti masu bilo lakše zbog raznih tehničkih prednosti, bitno je spomenuti i prvi val feminizma na području današnje Hrvatske. Kasnih 1890-ih i ranih 1900-ih, žene se također okupljaju putem glasila nazvanog *Ženski pokret*, kojeg izdaje istoimena prva ženska organizacija područja Hrvatske, a u kojem se prevode dijela stranih feministkinja, piše se o općenitom ženskom djelovanju raznih država te

predstavlja borbu za politička prava žena (Ograjšek Gorenjak, 2022.). Ženske organizacije u Jugoslaviji često su sudjelovale na međudržavnim ženskim koncilima, osnivale su ženske saveze unutar države (npr. Jedinstvo slavenskih žena) te su zahtijevale i promicale mir, radile u napore razvoja educiranja žena te stvaranja pismenih dokaza o ženskoj aktivnosti toga vremena – pritom stvarajući povijest i mogućnosti za nadolazeće generacije žena na ovom području (Ograjšek Gorenjak, 2022.).

4. Drugi val ženskih pokreta

Dobivanjem političkih prava, omogućavanje edukacije za žene te izjednačavanjem radnih prava (primarno za žene u zapadnjačkim zemljama) prestaje prvi val feminizma i borbi za formalne, pisane zakone. Dobivanje prava i mogućnosti na papiru nije bilo jednako kao i dobivanje autonomije i poštovanja u društvu sa strane muškaraca. Žene su se mogle školovati i zaposliti bez dopuštenja muškarca, ali društvo je i dalje funkcioniralo kroz pogled hijerarhije spolova gdje je ženska podređenost i dalje bila opipljiva u svakodnevnom životu. Tome na kraj željele su stati feministkinje, aktivistice koje su djelovale u drugom valu feminizma. Drugi val fokusirao se na tadašnje društvo i nepisana društvena pravila. Budući da je razdoblje drugog vala najčešće omeđeno godinama od 1960-ih do 1990-ih, tijekom tog dugog vremenskog perioda dolazi do brojnih promjena u strukturi obitelji, opsegu posla, globalizacije i urbanizacije. Ti procesi dovode do ubrzanog života, mijenjanja društvenih uloga te općenite neravnoteže i novih izazova u svakodnevnom funkcioniranju. Jedna od najvećih promjena bila je ulazak žena na tržište rada prilikom kojeg dolazi do brojnih izazova sa kojima se žene do tada u većem broju nisu suočavale. Ravnoteža između posla, djece i braka smatrala se dodatnom boljkom i teretom koji se nameće ženama (Moran, 2004.). Kritika aktivistica iz prvog vala bila je ta da drugi val stvara ideju kako će žena više uživati u životu ako nije u braku i nema djece – kombinacija rada na poslu i rada u kući nije se prikazivala kao ideal, već kao realan teret i dvostruki posao kojeg žene tada trebaju odrađivati (Moran, 2004.). Unatoč tome što su žene tada morale odrađivati dvostruki posao, one su i dalje bile podređene – samo sada i u profesionalnom i u privatnom životu. Kao odgovor na novonastale probleme sa

ravnotežom privatnog i profesionalnog, aktivistice drugog vala zagovarale su političke promjene kroz osobne institucije braka i roditeljstva (Thornham, 2004.).

Kod drugog vala feminizma vrlo je bitno spomenuti i ulogu rase u problemu ženske podređenosti. Prvi val feminizma bio je usredotočen na bijelkinje i njihove probleme, dok se u drugom valu sve više počinje govoriti i o problemima drugih rasa – ponajviše crnkinja - koje su podređene i bijelim muškarcima i bijelim ženama (Thornham, 2004.). Zbog navedenog položaja crnkinja, vrlo su često pripadale radikalnim feminističkim skupinama (Thornham, 2004.). „Radikalni feminizam naglašava kako 'emancipacija' ili 'jednakost' prema uvjetima muškaraca nisu dovoljne. Potpuna revolucija socijalnih struktura i eliminacija procesa patrijarha obavezni su.“ (Rowland i Klein, 1996.:12). Radikalne feministkinje u svojim pothvatima za ukidanje patrijarha koristile su se brojnim pokretima kojima su protestirale protiv nasilja nad ženama, silovanjima, kolektivnom akcijom pokušavale su ostvariti zajednički cilj (Rowland i Klein, 1996.).

U drugom valu veliku ulogu dobiva pojam, to jest, razgraničenje između pojma *roda* i *spola* te se počinje govoriti o tome kako žene zbog svog spola nisu predodređene da budu potlačene i slabije, već su zbog svog roda kulturološki naučene i prisiljene biti submisivne i u svakom pogledu *manje* od muškaraca (Ograjšek Gorenjak, 2022.). Iako nije definirano kao pokret jer ne okuplja društvo te ne predstavlja akciju koja se sada obavlja, rad Kate Millett – *Spolna politika* iz 1970.godine izvor je mnogih radikalnih ideja i teorija feministkinja u drugome valu (Mihaljević, 2016.). Millett govori o duboko ukorijenjenom patrijarhu koji je politiciziran te omogućuje muškarcu zadovoljstvo i nadmoć nad ženama, rad je u to vrijeme bio kontroverzan ali se smatra kako je Millett prva razdvojila spol od roda (Mihaljević, 2016.). Velik je naglasak na borbama za seksualnu slobodu, reproduktivno zdravlje, slobodno izražavanje, pravo na pobačaje i dostupnost kontracepcije (Mohajan, 2022.). Te ideje probudile su se iz čuvene rečenice Simone de Beauvoir: "Osoba se ne rađa kao žena, ona to postaje", iz njene knjige *Drugi spol*, napisane 1949. godine, gdje govori kako žena postaje ona *druga* te je smatrana kao projekcija muškarca, a kako bi postigla svoju samostalnost mora se ekonomski i društveno emancipirati (Thornham, 2004.). Zbog ranije navedenih različitih faktora rase, spola i roda, ženskog poslovnog i privatnog života,

drugi val feminizma nije toliko ujedinjen u pokretima kao prvi. Upravo zbog toga što je prvi val bio pokret za bijelkinje, raznolikost aktivistica drugog vala dovela je do rascjepkanosti i sveobuhvatnog diskontinuiteta pokreta, gdje ne dolazi do mnogobrojnih akcija, prosvjeda, organiziranih štrajkova i slično, već se promjena politizira i na neki način individualizira (Rowbotham, 1989.).

Aktivistice drugog vala vrlo su često svoje ideje i mišljenja dijelile putem manifesta te su na taj način prikupljale ili protivnike ili istomišljenike, a i jedni i drugi vrlo su bitni akteri unutar društvenih akcija (Johnson, 2017.). Upravo su istomišljenice koje su iskazivale negodovanje prema natjecanjima ljepote u SAD-u priredile protest koji na neki način predstavlja prvi protest drugog vala – protestiralo se protiv standarda ljepote i nehumanog pristupa prema ženama gdje se njihova vrijednost temelji samo na njihovoj ljepoti (Mohajan, 2022.). Kako bi neki pokret dobio mnogo medijske i društvene pozornosti, nekada je potrebno prouzročiti nešto što će imati šok efekt. Hoće li to biti na način da se probude kontroverzne ideje poput SCUM Manifesta Valerie Solanas i njezinog ekstremnog shvaćanja muškaraca egoističnim, neemotivnim bićima ili pak vođenjem lažnog natjecanja ljepote gdje će pobjednik biti ni više ni manje nego – ovca, nije bilo bitno - na kraju je bitno samo da se dobije pozornost publike (Ograjšek Gorenjak, 2022.). Još jedan bitan način grupnog djelovanja feministkinja pobuna je studentica u Francuskoj 1968.godine. Unutar pobuna studenata „Maj 68“ gdje su se studenti bunili protiv kapitalizma studentice su, odvojivši se od muških kolega, ostvarile svoj pokret pobune protiv kolega zbog iskorištavanja studentica i njihovog rada za ostvarivanje ciljeva prvotne pobune (Thornam, 2004.). Jedna od kritika na rana razdoblja čestih protesta u 1960-ima i 1970-im je ta da su protesti vrlo često za početak prikazivali mirne demonstracije te tako prikupljali nove aktiviste, a nastankom dugotrajnih protesta, dolazi do zasićenosti publike te na koncu i zasićenosti publike (Roth, 2004.). Prilikom razvoja medija te sve veće popularnosti televizije i radija, Nanette Rainone u SAD-u pokrenula je radio programe *Womankind* i *Electra Rewired* koji su se bavili isključivo ženskim problemima i temama za koje se pretpostavljalo da su zanimljive ženskom spolu (Malinowska, 2020.). Moglo bi se dati zaključiti kako je medijska izloženost veoma važna kada dolazi do samopoimanja pojedinca. U tim težim vremenima gdje se žene aktivno bore za svoja prava, riječi ohrabrenja i informacije koje mogu dobiti od velike su važnosti. Korištenje izvora koji su im dati

kako bi mogle biti u komunikaciji međusobno i kako bi mogle sakupljati informacije od stručnjakinja i „vođa“, povećavaju legitimnost njihovog znanja i općenitog razvoja akcija.

Razvoj medija, iako je imao pozitivan učinak na mogućnost širenja informacija potrebnih feministkinjama, imao je i negativan učinak na reprezentaciju feministkinja od strane *protivnika*. Na temelju analize medijskih elemenata, prilikom prikupljanja čestica u SAD-u i Ujedinjenom Kraljevstvu, može se slobodno zaključiti kako je većina medijske pozornosti ženske pokrete prikazivala kroz negativno svijetlo - devijantno i nepotrebno bile su riječi kojima su se opisivali ženski pokreti (Mendes, 2011.).

5. Treći val ženskih pokreta

Treći val započinje procesima globalizacije, razvoja računala i elektronike i Interneta. Zapčinje, dakako završetkom drugog vala – otprilike u 1990-im godinama te omogućuje brže i efektivnije upravljanje informacijama. Internet omogućuje konstantnu razmjenu informacija, lakši pristup učenju i materijalima te olakšava međusobnu komunikaciju ljudi na različitim geografskim područjima. Također dolazi do širenja u dimenzijama okupljenih aktivistica. U svim valovima ženskih pokreta, okupljene aktivistice spadaju u kategorijalnu dimenziju zajednice (Žganec, 2022.). One su imale zajednički cilj, zajedničke ideje, koji su bili utemeljeni na najvažnijem zajedničkom obilježju – spolu. Ako u trećem valu dolazi do lakših razmjena podataka, do korištenja Interneta koji omogućuje puno većem broju ljudi koji se priključuju u pokrete, smije li se zaključiti kako dolazi do globaliziranog širenja teritorijalne dimenzije zajednice? Teritorijalna dimenzija, kako joj i samo ime da naslutiti, povezuje ljude na određenom teritoriju, određenom geografskom prostoru (Žganec, 2022.). Moglo bi se reći kako su ženski pokreti do razvoja elektronike bili lokalizirani i podijeljeni na one prostore u kojima žene aktivno djeluju. Nemogućnost povezivanja i brzog protoka informacija između država i kontinenata nisu omogućavali sklop feminističke ideologije i aktivistica na svjetsku, globalnu dimenziju kakva je ona danas. Apsolutna pak povezanost i stvaranje globalne mreže feminizma i aktivistica zvuči kao nešto vezano uz četvrti val.

Treći se val dakako javlja kao nadogradnja drugog vala. Žene u tom razdoblju smatraju kako je feminizam nešto u što su one rođene, a nisu trebale to stvarati kao aktivistice prije (Snyder, 2008.). Vrlo važan izvor i alat za širenje feminizma bili su mediji, upravo na način da se smatralo kako dolazi do novina u ženskim ulogama tehničke evolucije (Malinowska, 2020.). Taj dio ženskog ulaska u medije i tehničke inovacije viđen je i objašnjen i u prva dva vala feminizma. Očita je želja žena da budu uključene u najnovije oblike razvoja svijeta, iako svaka inovacija započne sa dominacijom muškaraca u razvoju i radu na tome području. Žene su trebale uporno i uz puno rada dokazati kako su „vrijedne toga“ da odrađuju onaj posao kojeg su odrađivali i muškarci.

Treći val također je i val unutar kojeg dolazi do velikog pokušaja zatamljivanja feminizma, vrlo vjerojatno zbog sve veće medijske pokrivenosti i širenja ideologije. Mnogi filmovi i serije, direktno ili indirektno sputavaju i ismijavaju ženske likove te oblikuju pojam ženstvenosti u nešto površno, napravljeno za konzumerizam, poput serija i filmova *Seks i grad* ili *Dnevnik Bridget Jones* (Malinowska, 2020.). Takvi mediji predstavljaju žene koje su drugačije od ostalih, savršene su za pogled kroz muškarčeve oči te se u njima vrlo često može pronaći dio ismijavanja feministkinja te predstavljanja istih kao muževne, neugledne žene bez romantičnih partnera koje su vrlo često ogorčene. Isti prikaz, odnosno pokušaj prikazivanja feministkinja kao nešto nepoželjno, događao se i u prvom i drugom valu gdje se u novinama raspravlja o „bolesti“ koju nosi feminizam i sumanutim idejama koje žene prikazuju (Billington, 1982.). Vrlo je očito kako će poruke protivnika i neistomišljenika uvijek biti ekstremne u prikazu negodovanja i mržnje prema *neprijateljima*. Suprotna strana ženskih pokreta vrlo se dobro vodi radikalnim pravilima Alinskog, gdje je četvrto pravilo: „Izrugivanje je najjače čovjekovo oružje“ vezano uz peto pravilo gdje izrugivanje potiče snažnu reakciju protivnika (Alinsky, 1989.:136).

Vrlo važan pojam u trećem valu, koji je tada dobio teorijsko značenje i društvenu potporu, pojam je *interseksionalnosti*. Taj pojam označava shvaćanje kako različiti geni, okoliš u kojem se osoba odgaja, životna iskustva, rasa, seksualnost i drugo imaju velik utjecaj na pojedinca i njegovo shvaćanje svijeta i samoga sebe (DeFelice i Diller, 2019.). Upravo je to važno kako bi feminizam mogao štititi žene i osobe različitih

osobina, životnog iskustva i mogućnosti. U trećem valu više se razvijaju ideje feminizma vezane uz rasu, naglasak više nije samo na crkinjama i bijelkinjama, heteroseksualkama i ženama u zapadnim državama.

Zbog prava na obrazovanje i rad za koje su se borile aktivistice u prethodnim valovima, aktivistice u ovome valu imaju mogućnost razvijanja feminističkih teorija, pisanja knjiga i radova te profesionalizacije feminističke ideologije. Bitno je spomenuti, u okviru ženskih pokreta, tu mogućnost i slobodu intelektualizacije koja ženama stotinjak godina prije toga nije bila dozvoljena. Dakako, uz sve dobre strane izdavanja knjiga i radova, bitno je napomenuti kako puno različitih izvora otvara puno različitih smjerova i shvaćanja te na neki način rasipa ideologije i uvjerenja aktivistica u trećem valu (Snyder, 2008.). Boljka vezana uz ovaj rad je ta da u trećem valu ne postoji mnogo socijalnih akcija ili protesta vezanih uz feminizam. Ovaj val nije fokusiran pokrete ili organizaciju, već je fokusiran na kritičko mišljenje okrenuto institucionalizaciji i intelektualizaciji. „Feminizam trećeg vala nije još postao socijalni pokret – i moguće je da nikada ni neće. Zato što nastoji biti inkluzivan za sve, kolektivna akcija predstavlja jedan od najvećih izazova kojeg dijeli sa ostalim antifundacionalističkim diskursima poput radikalne demokracije.“ (Snyder, 2008.:193).

6. Četvrti val ženskih pokreta

Četvrti val feminizma, predstavlja sadašnje vrijeme u kojem osobe najčešće odrastaju okružene mobitelima, non – stop pristupu Internetu i konstantnom povezanosti sa bilo kojim dijelom svijeta. Ova olakšana komunikacija puno je dublja i bolje iskorištena od one u trećem valu feminizma – količina informacija veća je no ikad, lakoća pristupa istima je iznenađujuća te su općenito ljudske slobode i prava u boljem postotku od prijašnjih valova (govoreći o razvijenim zemljama). Ta sloboda da budemo i biramo ono što jesmo dovodi do takozvane „*called out culture*“, odnosno kulture prozivanja gdje se iz udobnosti vlastita doma može prozivati nekoga tko ugrožava tuđa prava te na taj način provoditi svojevrsan oblik aktivizma (Munro, 2013.). Jedan od primjera aktivizma putem društvenih mreža je postupak društvene mreže Facebook, gdje su zbog pritiska različitih grupa žena ukinuli slike nasilja nad ženama nakon prvotnog inzistiranja kako te slike ne krše Facebook pravila (Munro, 2013.) Uz direktne

postupke kojima se pokušava poboljšati položaj i status žena, novina u feminizmu četvrtog vala ja i način komuniciranja aktivistica, feministkinja i svih ostalih. Uz razvoj takozvanih internetskih *memova*, odnosno smiješnih i poistovjećujućih slika, može se povećati osjećaj zajedništva te proširiti riječ feminističke ideologije (Parry, Johnson i Wagler, 2018.).

Razvoj on-line blogova i stranica koje se bave feminizmom, omogućuje se aktivacija i onih osoba koje nisu u mogućnosti okupljati se uživo. Teritorij aktivizma povećava se na on-line, tehničko, parasocijalno područje. On-line zajednice i kampanje poput *Everyday Sexism Project, Feminist Fightback, UK Feminista, Pink Stinks and Fourth Wave London Feminist Activist* (a i neke hrvatske stranice poput Internet profila GrofDarkula) omogućuju ujedinjenje dotada razdvojenih feministkinja aktivistica i feministkinja koje se bave akademijom (Day i Wray, 2018.). Suprotno tome, korištenje Interneta kao jedini ili glavni alat akcija i pokreta, onemogućuje ženama koje nemaju pristup Internetu da sudjeluju u akcijama te da prikupljaju informacije koje su im potrebne, time se razvija klasicistički problem koji opet razdvaja žene prema osobnim mogućnostima i prilikama (Day i Wray, 2018.).

Nastavak govora o intersekcionalnosti veći je no ikad. Želja za jednakošću spolova, jednakim postupanjem prema ženama svih rasa, prema ženama koje će tek postati žene i drugih skupina koje do sada nisu bile prepoznate, pokretač je smisla feminizma danas.

Nijedna osoba nije slobodna dok svi ne postanemo slobodni. Ja nisam slobodna ako je crnkinja potlačena. Ja nisam slobodna ako su žene i dalje diskriminirane na temelju svoga mentalnog zdravlja. Ja nisam slobodna dok transrodne žene ne budu pravno i društveno priznate kao žene i ne budu zlostavljane i nasilno ubijane, redovito, na ulicama – jer nisu samo one u opasnosti, također sam ja u opasnosti, jer su i one također žene. (Cochrane, 2014.:63, prema Parry, Johnson i Wagler, 2018.).

Ovaj citat ukratko pokazuje generalne ideje feminizma danas. Velika su pitanja rodni uloga, roda i spola kao takvih, ženske seksualnosti i položaja žena u društvu.

7. Ženski pokreti u Latinskoj Americi

Kako je većinski i poznato, uzeći u obzir socijalnu politiku i poznato stanje u svijetu, u ne tako dalekoj prošlosti zemlje Latinske Amerike poput Perua, Argentine i Meksika prolazile su kroz tranzicijski proces mijenjanja države. Unutar razvoja demokracije u tim državama, ženska prava i dalje su kaskala (ili se čak može reći da i dalje kaskaju) za progresivnim i uravnoteženim ženskim pravima. Nije teško zaključiti kako je izazovno ženama s toga područja ustanoviti promjene unutar država kojima većinski djeluju isključivo muškarci.

Od početka feminističkih valova, unatrag do sufražetkinja, aktivnost i rad žena Latinske Amerike bili su nepoznati i nevidljivi (Jaquette, 2018.). Aktivnost žena u društvenim pokretima, a kasnije i uspjeh istih, ovisi o tome koliku političku moć žene imaju, a u isto vrijeme žene organiziraju te iste pokrete upravo zbog manjka političke moći (Baldez, 2002.). Također, dugotrajne tradicijske norme i shvaćanja rigidnih rodnih uloga, zemljama Latinske Amerike onemogućava da žene vide bilo kako drugačije osim supruga i majki, potpuno lišenih politike i vlasti, dok muškarci muževni i *macho* imaju ulogu vođe obitelji i države (Baldez, 2002.). Upravo zbog težine kojom se prihvaćaju ravnopravnost spolova i osnaživanje žena, u ovom radu posebno se navode situacije i ženski pokreti određenih geografskih položaja poznatih po tradicionalnim i patrijarhalnim uvjerenjima.

Prilikom stvaranja demokracije u Brazilu oko sedamdesetih godina prošloga stoljeća, stotine tisuća žena protestiralo je i zagovaralo jednaka prava svim ženama, bez obzira na imovinsko stanje ili rasu (Jaquette, 2018.). Na taj način može se reći da su prilikom organizacije i poticanja sudionika bile progresivnije i otvorenije od aktivistica u npr. Sjedinjenim Američkim Državama ili Francuskoj. Budući da je država zapostavila one u potrebi, žene su poticale rad u neorganiziranim uvjetima i nepolitičkim udrugama, temeljeno samo na dobrosusjedskom odnosu i želje za aktivacijom zajednice (Jaquette, 2018.). Žene su koristile izvore koji su im bili poznati i dostupni, međusobno su pomagale sebi i obiteljima svojih poznanika te su kroz te oblike neformalne pomoći razvile i formalne komunalne kuhinje za pomoć siromašnima ili radionice u kojima su šivale odjeću (Safa, 1990.).

Žene koje su u Meksiku 2006. godine protestirale protiv guvernera Ulises Ruiza i općenite nadmoći muškaraca - takozvanog *machisma*, navode kako smatraju da im se

kroz proteste javio osjećaj ljubavi i zajedništva prema ostalim sudionicama. Također, autori iznose kako su članice protesta izjavile da im je drago što su sudjelovale u protestu, da se osjećaju zadovoljnije same sa sobom te da su sada svjesne problema koji ih okružuje i znaju da nisu same (Poma i Gravante, 2017.). Protest je bio organiziran kao odgovor na brojna ubojstva žena na području Oaxace u Meksiku, na nepoštivanju ženskih prava te na omalovažavanju ženskog roda putem učestalog nasilja i silovanja (Poma i Gravante, 2017.). Unutar te akcije, gdje su žene samostalno i „u hodu“ smišljale kako privući pažnju, dolazilo je do agresivnijih ispada na ulicama, uhićenja, vandalizacije političkih domova jajima te do okupacije radija i TV-a.

Žene u prvim redovima tražile su dopuštenje prikazivanja na televiziji, na sat ili dva, ali zaposlenici Kanala 9 rekli su da je to nemoguće ... Mi smo odlučile 'U redu onda, zauzet ćemo cijelu postaju' I zauzele su. (Denham, 2008.:195, prema Arenas, 2015.).

Jedan od najpoznatijih ženskih socijalnih pokreta u državama Latinske Amerike bio je protest takozvanih *Las Madres del Plaza de Mayo* koje su se borile protiv diktatorstva u Argentini od 1976. do 1983. godine (Safa, 1990.). Ta skupina needuciranih, starijih žena svaki je četvrtak protestirala noseći bijele maramice i slike svoje nestale djece, uz to organizirale su marševe, raspisivale peticije te osnivale veze sa organizacijama koje ih podržavaju, unatoč tome što su ih vlasti htjele prikazati ludima (Safa, 1990.). Ovo je klasičan primjer neplanirane socijalne akcije i uzimanja resursa iz okoline te snalažljivost i bez profesionalnog vođe u skupini, a pokazuje koliko jako žene i majke žele bolji život za svoju djecu ali i za sebe.

8. Ženski pokreti u zemljama Azije i Bliskog Istoka

Ženska potlačenost u zemljama Bliskog istoka nije nešto nepoznato, a isto tako nije nešto što se treba ignorirati. Ženama na tom području teško je pokrenuti javnu akciju zbog manjka prava na slobodu govora i slobodnog kretanja. Unatoč tome, feministkinje i aktivistice toga područja itekako djeluju i zagovaraju svoje ideje te se ne bi smjele smatrati nemoćnima ili misliti kako ih spasiti može samo čovjek (muškarac ili žena) sa Zapada (Tazi i Oumil, 2020.). Upravo je u tim zemljama (poput Irana, Saudijske Arabije itd.) on-line feminizam potegnuo velik val iskazivanja

nezadovoljstva žena toga područja te je okupio velik broj aktivistica i aktivista koji su uspjeli pritiskom *bottom - up* zahtijevati promjene u autotritativnoj politici (Tazi i Oumil, 2020.). Važan oblik okupljanja žena, koji ima svojstva organizacije i temelji se na stručnom radu uz profesionalce je takozvana *network* mreža '*Maghreb/Mashrek Network for Information and Training On Gender*', koja okuplja članice iz Egipta, Maroka, Lebanona, Sirije, Tunisa i Jemena, a pruža informacije o (nad)nacionalnim zakonima te štiti prava žena koje su udane za strance (Reagan, 2012.). Pakistan ima dugu povijest organizacija civilnog društva u kojem većinski rade žene, a obavljaju se poslovi socijalnog karaktera, obrazovanja žena i djevojaka, pokušaj demokratizacije države te nakana da se žene prihvati kao punopravne članice društva (Imran i Munir, 2018.).

I prije on-line društvenih mreža, riječ i aktivnost žena bile su okidač društvenih promjena. Tako su od 1980-ih pa do nedavne prošlosti, ženski pokreti i aktivacija bili glavni izvori demokratskih promjena za ženska prava u Maroku, gdje su žene unatoč velikoj opoziciji uspjele koalirati sa raznim organizacijama i civilnim društvima (Reagan, 2012.). Još dalje u prošlost, Egipat ima jednu od najduljih tradicija feminizma i aktivizma za ženska prava, gdje se od 1920-ih žene bore za svoja prava unatoč opresiji sa strane Islamista, korumpiranih i konzervativnih političara (Reagan, 2012.).

Ženski pokreti u Indiji nastaju, kako i u svakoj zemlji prije, zbog neadekvatnog stanja u politici države te želje za političkom aktivacijom i priznanjem žena u istu. Pokreti koji su krenuli 1970-ih godina, za svoj pokretač imali su želju da žene budu ravnopravne muškarcima u donošenju odluka te da se promijeni status žene kao isključivo domaćice i majke (Agnihotri i Mazumdar, 1995.). Struktura pokreta koji su trajali od 1970-ih do kasnih 1980-ih jako je slična već prije spomenutim pokretima diljem svijeta. Može se vidjeti kako su originalne i izvorne ideje u ženskim pokretima uvijek vezane uz želju za povećanje prava i žensku samostalnost u donošenju odluka. Pokreti i socijalne akcije nemaju velik stupanj organizacije, nemaju konstantan priljev novčanih resursa te više-manje počinju kao neplanirana socijala promjena, a vrlo često tim protestima ni ne dođe do promjene.

Ženske akcije u Indiji u današnje vrijeme, također su fokusirane na digitalne platforme i aktivizam putem Interneta. Iako je razvoj takvih on-line pokreta u Indiji i dalje u

usponu, putem društvenih mreža aktivistice se bore protiv manjka demokracije, protiv nasilnih postupaka na štetu žena te zahtijevaju poboljšanje od svoje vlade i političara (Jain, 2020.). Tako su pokrenule *hashtag* #Delhibraveheart, kojeg su koristili milijuni, kako bi se podigla svijest o silovanju djevojke u 2012.godini, što je imalo izravan utjecaj na promjenu zakonodavstva Indije gdje se proširila definicija silovanja i pooštrile su se kazne za silovatelje (Jain, 2020.).

9. #METOO on-line pokret

Široj je javnosti #metoo pokret poznat kao on-line pokret nastao 2017. godine kojeg pokreću žene koje govore o pretrpljenom seksualnom uznemiravanju te putem društvenih mreža dijele svoja iskustva i traže potporu drugih žena koje su pretrpjele slično (Leung i Williams, 2019.). Pokret kao takav je, nažalost, okupio velik broj žena te uzrokovao lavinu ispovijedi i priznanja o tome kako su žene postale žrtve seksualnog uznemiravanja. Započeo je Twitter statusom glumice Alysse Milano, koja je rečenicom: „Ako ste bili seksualno uznemiravani ili zlostavljani, odgovorite 'me too' kao odgovor na ovaj tweet“ odgovarala na optužnice o seksualnom uznemiravanju protiv redatelja Harvey Weinsteina (Hosterman i sur., 2018). Može se pretpostaviti kako nije postojalo očekivanja da će taj status na društvenoj mreži pokrenuti ljude cijeloga svijeta da protestiraju, istupe sa svojim problemom u javnost i da prevladaju strah i sram koji su ih pratili. U razmaku od jednoga dana, Milano je kao odgovor na status dobila preko 6,5 milijuna poruka koje koriste *hashtag* „metoo“ (Chou, 2018., prema Hosterman i sur., 2018.). *Metoo* pokret raširio se sa on-line dimenzije u dimenziju stvarnog života, okupivši žene iz svih dijelova svijeta, različitih rasa i dobi, sve kako bi osvijestile visok broj seksualnih delikata i užasne posljedice patrijarha po žena (Philipose i Kesavan, 2018.). Unatoč teškoj i tragičnoj temi oko koje se ovaj pokret fokusira, došlo je do razvitka velike mreže socijalne pomoći i velikog osjećaja pripadnosti između žena u pokretu i onih koje ih podupiru te tako nastaju oblici on-line socijalne pomoći čiji je cilj razmjena iskustava, emocionalna podrška te razgovor o traženju stručne pomoći (Hosterman i sur., 2018.). Na područjima gdje je pokret uspješnije oblikovan i sadrži snagu političkog pokreta, dovodi do raznih protesta, ulaska u medije te osvještavanja publike o postojećim problemima pa čak dovodi i do

uhićenja počinitelja seksualnih delikata (Levy i Mattson, 2024.). Ovaj pokret, koliko je god mnogoljudan i potreban, nažalost u globalu ima labilnu organizacijsku strukturu (Levy i Mattson, 2024.). Bilo je za očekivati da će organizacijska komponenta pokreta biti tako nestabilna i bez profesionalaca koji bi vodili namjernu promjenu upravo zbog velikog broja pripadnika pokreta, koje je nemoguće sve sakupiti i razviti plan pokreta. Unatoč manjku profesionalne uloge i potpore, taj pokret i danas ima veliko značenje u davanju potpore žrtvama te u osvjetljavanju problema neprijavljenih i nekažnjenih predatora.

10. Uloga socijalnog radnika u organizaciji društvenih pokreta

Socijalni radnici kao osobe koje su odabrale profesiju koja se bavi zagovaranjem ljudi i rješavanjem njihovih problema, trebaju poznavati problematiku položaja žena te samim time i shvaćanja poante feminizma u borbi za ženska prava. Struka koja je definirana kao ona koja „promiče društvene promjene i osnaživanje ljudi te pomaže pri rješavanju izazova i problema kroz socijalnu pravdu i ljudska prava“ ima veliku ulogu u širenju blagostanja u društvu, pružanju pomoći i potpore te u zagovaranju onih potlačenih (IFSW, 2014.) Socijalni radnici uz svoju osjetljivost na društvenu nepravdu i uz stečene vještine i znanja, imaju širok dijapazon kvaliteta i sposobnosti koje koriste u svakodnevnom radu sa ljudima. Kao pretežito ženska struka, bilo bi za očekivati kako je feminizam pojam koji je učestalo zagovaran unutar struke. Upravo se i zasluge za osnivanje ove struke pripisuju ženama i njihovom kolektivnom djelovanju.

10.1. Socijalni radnik i aktivizam

Socijalni rad nastaje zbog žena i njihovih želja da se pomogne zajednici koja trpi (Orme, 2003.). Feministički socijalni rad, kako bi i samo ime moglo odati, podrazumijeva socijalni rad fokusiran na strukture koje uzrokuju neravnopravnost žena u društvu te na osnaživanje žena i ostvarivanje promjena koje će se zadržati i postati legitimne (Eyal-Lubling i Krumer-Nevo, 2016.). Upravo zbog problema kršenja (ili nepostojanja) temeljnih ljudskih prava, dolazi do razvijanja socijalnih radnika kao aktivista (Briskman, 2014.). Aktivizam u struci trebao bi se podrazumijevati upravo zbog moralnih i etičkih prava i kodova koji obvezuju socijalne

radnike da teže društvenoj ravnopravnosti te da zagovaraju ljudska prava (Briskman, 2014.). Socijalni rad u aktivizmu nažalost nije dovoljno jak kako bi sama pozadina ove struke zahtijevala, zbog velike usredotočenosti socijalnog rada na većinski rad s pojedincem gdje se ignorira i negira povezanost struke sa politikom (Abramovitz, 1998.). Socijalni rad oduvijek je bila struka povezana sa državom i sa pojedincem, gdje socijalni radnik djeluje kao most između prava i politike te želja i problema pojedinaca i grupa. Zato se negiranjem političke strane ove struke umanjuje njen doprinos društvu. Zapadne zemlje sa današnjim obujmom zajamčenih prava omogućuju široj publici osjećaj relativne sigurnosti i uvažavanja pa za razliku od aktivizma u prošlosti, gdje se prava aktivno traže, aktivizam danas podrazumijeva kritičko razmišljanje i stav o svijetu u kojem živimo te mogućnost shvaćanja kako i dalje dolazi do kršenja temeljnih ljudskih prava i ugnjetavanja različitih skupina ljudi (Morley, 2016.). Kriticizam i stavovi socijalnog radnika, u onoj količini u kojoj predstavljaju visoku osviještenost o društvu i problemima te sposobnost uviđanja vlastitih kompetencija, omogućuje socijalnom radniku da bude kvalitetan aktivist.

10.2. Socijalni radnik u zajednici

Budući da socijalni radnici tijekom svog obrazovanja usavršavaju rad u zajednici, njihov doprinos u razvoju socijalnih akcija i socijalnih promjena ne smije se ignorirati. Upravo se kompetencije poput kulturne osjetljivosti, vještine organiziranja, razvitak socijalne mreže i kapacitet za vodstvom predstavljaju kao ključne komponente socijalnog rada u zajednici (Finn i Checkoway, 2018.). Radom u zajednici mogu se postići rezultati koji bi se na pojedinačnoj razini vrlo teško ili vrlo dugo postizali. Osjećaj zajedništva i rad sa ujedinjenim snagama brže donosi osjetljive rezultate i tako podiže moral sudionicima promjene. Tako Finn i Checkoway (2018.) navode kako je bitno da se socijalni radnik produbi sa uloge pojedinačnog terapeuta i *case workera* na ulogu animatora i mentora.

Iako je teško, a najčešće i nemoguće, direktno povezati struku socijalnog rada sa društvenim pokretima, njihovi se putovi vrlo često kose te su društveni pokreti uvelike pomogli razvoju prakse socijalnog rada (Thompson, 2002.). Ako je pak teško raščlaniti ulogu socijalnih radnika u pojedinim koracima organiziranja društva, nije ih teško

pronaći uz aktiviste na uličnim protestima (Noble, 2015.). Velika je šteta da se u literaturi najčešće ne spominje način organizaciji niti uloge profesionalaca (detaljnije- socijalnih radnika) unutar pokreta, gdje samim time dolazi do neznanja o tome jesu ili, odnosno kako su, socijalni radnici pomagali aktivistima. Većina pokreta koje su osnovale žene u borbi za svoja prava, vođene strašću i intenzivnom željom (takoreći *bijesom*) nisu omeđeni strukturama organizacije kakve su nama danas poznate. Time se ne smije umanjivati doprinos socijalnih radnika u novije vrijeme, jer u obzir treba uzeti kako je ova struka relativno mlada te je korisno govoriti o organizaciji zajednice u budućem kontekstu kako bi se mogući pokreti obavljali organizirano, svrsishodno i uz najbolje rezultate.

10.3. Socijalni radnik u civilnom društvu

Područje lokalnih zajednica, okupljanja društva, odnosno nevladinog funkcioniranja, uvelike traži djelovanje socijalnog radnika unutar svog djelovanja. Socijalni radnik u civilnom društvu koristi sve svoje kompetencije koje su navedene i u prijašnjim područjima struke. Civilno društvo kao takvo otvara vrata profesionalcima za što bolje i kvalitetnije usluge koje pruža. Omogućavanje djelovanja stanovništva u donošenju odluka koje su čvrsto vezane uz njihov svakodnevni život, dijeljenje resursa tim građanima te organizacija sa drugim lokalnim zajednicama, ima veliku ulogu u povećavanju želje građana u vezi njihova okupljanja i donošenja odluka i promjena koje se tiču njihova života (Visinski, 2004.). Civilno društvo bitno je za zagovaranje skupina koje su odmaknute od prosjeka, koje su podređene i vrlo često zahtijevaju medijsku pozornost (Zrinščak i Bežovan, 2007.). Upravo u tome socijalni radnik ima mogućnost za kvalitetan i kompetentan rad. Ostvarivanje različitih udruga koje za cilj imaju osnaživanje marginaliziranih i potlačenih skupina temeljna je aktivnost u kojima se socijalni radnik može pronaći.

11. Zaključak

Kao društveni pokreti čija je glavna ideja i cilj poboljšanje položaja žena, ženski pokreti mogu se predstaviti i opisivati kroz ideju feminizma. Feminizam kao takav definira se kao pokret koji pokušava urediti društvo kao cjelinu i ponuditi jednake

mogućnosti muškarcima i ženama (Ferguson, 2017.). Sama riječ *pokret* podrazumijeva oblik javnog i dobrovoljnog okupljanja ljudi koji su okupljeni oko jednog zajedničkog cilja, to jest oko promjene trenutnog društvenog stanja (Spasić, 2003.). Unutar četiri vala feminizma nalazimo različite vrste socijalnih akcija, pokreta i općenito ponašanja organizirane zajednice – žena – koje imaju isti cilj, osjećaj zajedništva te želju za mijenjanjem trenutnog društvenog stanja. Većinom su to pokreti bez snažne strukture i jake profesionalne organizacije, ali unatoč tome, aktivistice su uspjele izboriti određena prava tijekom povijesti i omogućiti novijim naraštajima lakši život uz više prava.

Iako je socijalni rad struka temeljena na pomaganju i zastupanju osoba, literatura vezana uz ženske pokrete nije bogata opisima konkretnog rada socijalnih radnika unutar društvene organizacije žena u borbi za njihova prava. Uloga socijalnih radnika unutar organizacije društvenih pokreta nije upitna u današnje vrijeme, ali je nedovoljno razjašnjena i literaturno ne-potpomognuta. Različita područja unutar kojih socijalni radnik može djelovati zapravo imaju zajednički cilj, a to je zagovaranje za ljudska prava. Visoki standardi društva zahtijevaju profesionalnost zbog koje se bolje vrednuju aktivnosti, pokreti i djelovanje društva koje je vođeno profesionalno. Upravo u tome može pomoći stručnost socijalnih radnika.

Literatura

1. Abramovitz, M. (1998). Social work and social reform: An arena of struggle. *Social work*, 43(6), 512-526.
2. Agnihotri, I., Mazumdar, V. (1995). Changing terms of political discourse: Women's movement in India, 1970s-1990s. *Economic and political weekly*, 1869-1878.
3. Alinsky, S. (1989). *Rules for radicals: A pragmatic primer for realistic radicals*. New York: Vintage.
4. Arenas, I. (2015). The mobile politics of emotions and social movement in Oaxaca, Mexico. *Antipode*, 47(5), 1121-1140.

5. Baldez, L. (2002). *Why women protest: Women's movements in Chile*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Basu, A. (2018). *Women's movements in the global era: The power of local feminisms*. London: Routledge.
7. Billington, R. (1982, January). Ideology and feminism: Why the suffragettes were 'wild women'. *Women's Studies International Forum* (5)6, 663-674.
8. Briskman, L. (2014). *Reflections of an activist social worker: challenging human rights violations*. Sydney: Sydney University Press.
9. Brown, J. K. (1993). The Nineteenth Amendment and women's equality. *The Yale Law Journal*, 102(8), 2175-2204.
10. Day, K., Wray, R. (2018). Fourth-wave feminism and postfeminism: Successes and failures. *Transform: A Journal of the Radical Left*, 4, 113-137.
11. DeFelice, K. A., i Diller, J. W. (2019). Intersectional feminism and behavior analysis. *Behavior Analysis in Practice*, 12(4), 831-838.
12. Dietz, M. G. (2003). Current controversies in feminist theory. *Annual review of political science*, 6(1), 399-431.
13. Eyal-Lubling, R., Krumer-Nevo, M. (2016). Feminist social work: Practice and theory of practice. *Social work*, 61(3), 245-254.
14. Ferguson, K. E. (2017). Feminist theory today. *Annual Review of Political Science*, 20(1), 269-286.
15. Finn, J. L., i Checkoway, B. (1998). Young People as Competent Community Builders: A Challenge to Social Work. *Social Work*, 43(4), 335-345.
16. Heimberger, T. (2022). *Female Rage, Revenge, and Catharsis: The "Good for Her" Genre Defined in Promising Young Woman (2020)*. Objavljen diplomski rad. Milledgeville: Sveučilište u Georgiji.
17. Hosterman, A. R., Johnson, N. R., Stouffer, R., Herring, S. (2018). Twitter, social support messages, and the# MeToo movement. *The Journal of Social Media in Society*, 7(2), 69-91.

18. Imran, R., Munir, I. (2018). Defying marginalization: Emergence of women's organizations and the resistance movement in Pakistan: A historical overview. *Journal of International Women's Studies*, 19(6), 132-156.
19. International Federation of Social Workers. <https://www.ifsw.org/> . Posjećeno 27.8.2024.
20. Jain, S. (2020). The rising fourth wave: Feminist activism on digital platforms in India. *ORF Issue Brief*, 384, 1-16.
21. Jaquette, J. S. (Ed.). (2020). *Feminist agendas and democracy in Latin America*. Durham: Duke University Press.
22. Johnson, T. B. (2017). *Waves of Feminism and the Media*. Objavljeni završni rad. Kentucky: Sveučilište u Kentuckyu.
23. Leung, R., Williams, R. (2019). #MeToo and Intersectionality: An Examination of the #MeToo Movement Through the R. Kelly Scandal. *Journal of Communication Inquiry*, 43(4), 349–371.
24. Levy, R. E., Mattsson, M. (2023). The effects of social movements: Evidence from #MeToo. Dostupno na web stranici: <https://www.ssrn.com/index.cfm/en/>. Posjećeno: 28.8.2024.
25. Malinowska, A. (2020). Waves of feminism. U Ross, K. i sur.(ur.) *The international encyclopedia of gender, media, and communication* (1443–1450). New Jersey: John Wiley & Sons, Incorporated.
26. Mendes, K. (2011). Reporting the women's movement: News coverage of second-wave feminism in UK and US newspapers, 1968–1982. *Feminist Media Studies*, 11(4), 483-498.
27. Mihaljević, D. (2016). Feminizam–što je ostvario?. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 20(1-2), 149-169.
28. Mohajan, H. (2022). Four waves of feminism: A blessing for global humanity. *Studies in Social Science & Humanities* , 1(2), 1-8.
29. Moran, R. F. (2004). How second-wave feminism forgot the single woman. *Hofstra L.* 33(1), 223.

30. Morley, C. (2016). Promoting activism through critical social work education: the impact of global capitalism and neoliberalism on social work and social work education. *Critical and Radical Social Work*, 4(1), 39–57.
31. Munro, E. (2013). Feminism: A Fourth Wave? *Political Insight*, 4(2), 22–25.
32. Noble, C. (2015). Social protest movements and social work practice. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 22(2), 518-24.
33. Ograjšek Gorenjak, I. (2022). Ženska povijest na valovima feminizma. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 54(1), 165-200.
34. Orme, J. (2003). 'It's Feminist because I Say So!'. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, 2(2), 131–153.
35. Parry, D. C., Johnson, C. W., Wagler, F. A. (2018). *Feminisms in leisure studies*. London: Routledge.
36. Philipose, P., Kesavan, M. (2019). The# metoo movement. *Indian Journal of Gender Studies*, 26(1-2), 207-214.
37. Poma, A., i Gravante, T. (2017). Protest, emotion and change: an analysis of two women's collectives fighting against machismo in Oaxaca, Mexico. *Interface: A Journal on Social Movements*, 9(1).
38. Raina, J. A. (2017). Feminism: An Overview. *International Journal of Research*, 4(13), 3372-3376.
39. Regan, C. (2012). Women, citizenship and change: the role of the women's movement in the Arab world. *Change and opportunities in the emerging Mediterranean*.
<https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/39523> Posjećeno 27.9.2024.
40. Roth, B. (2004). *Separate roads to feminism: Black, Chicana, and White feminist movements in America's second wave*. Cambridge: Cambridge University Press.

41. Rowbotham, S. (1989). The past is before us: Feminism in action since the 1960s. *Feminist Review: Issue*, 33(1).
42. Rowland, R., Klein, R. (1996). Radical feminism: History, politics, action. *Radically speaking: Feminism reclaimed*, 9-36. North Melbourne: Spinifex Press.
43. Safa, H. I. (1990). Women's social movements in Latin America. *Gender & Society*, 4(3), 354-369.
44. Snyder, R. C. (2008). What is third-wave feminism? A new directions essay. *Signs: Journal of women in culture and society*, 34(1), 175-196.
45. Spasić, I. (2003). Društveni pokreti. *Kritički pojmovnik civilnog društva (I)*, 273.
46. Taylor, V., Whittier, N. (2013). *Social movements and culture*. London: Routledge.
47. Tazi, M., Oumlil, K. (2020). The Rise of Fourth-Wave Feminism in the Arab region? Cyberfeminism and Women's Activism at the Crossroads of the Arab Spring. *CyberOrient*, 14(1), 44-71.
48. Thompson, N. (2002). Social Movements, Social Justice and Social Work. *British Journal of Social Work*, 32(6), 711-722.
49. Thornham, S. (2004). Second wave feminism. *The Routledge companion to feminism and postfeminism*. Routledge, 25-35.
50. Tomić, Đ. (1968). Društveni pokreti: pitanja, pojmovi, teorije, metode. *Društvo u pokretu: Novi društveni pokreti u Jugoslaviji*, 12-27.
51. Vidaković, D. (2011). Sufražetkinje i pokret za ženska prava. *Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti*, 3(3), 68-72.
52. Visinski, S. (2004). Civilno društvo i zauzetost za opće dobro. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 2(1), 87-100.
53. Žganec, N. (2022.) *Socijalni rad u zajednici*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
54. Zrinščak, S., i Bežovan, G. (2007). Postaje li civilno društvo u Hrvatskoj čimbenikom društvenih promjena?. *Revija za socijalnu politiku*, 14(1), 1-27.